

Asia: VN/20785/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024-2027 ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto. Hallituksen tavoite rakentaa kestävää taloutta ja hyvinvointia on oikea. Siihen Suomi tarvitsee hyvinvoivia, toimintakykyisiä ikääntyneitä.

Kun ensisijaisia etuuksia heikennetään, kasvatetaan viimesijaisen sosiaaliturvan, toimeentulotuen tarvetta. Hallitus onkin esittänyt toimeentulotuen määrärahan kasvattamista. Ohjelma kuitenkin mainitsee erityisesti toimeentulotukeen liittyen oman tavoitteensa kyseisen tuen pitkäaikaisen riippuvuuden vähentämisen. Esityksen mukainen indeksijäädytys nimenomaan kasvattaa pitkäaikaisesti riskiä toimeentulotukiriippuvuuteen, sillä eläkkeensaajilla taloudellisen tilanteen ei oleteta muuttuvan merkittävästi koko loppuelämän aikana. Tämä ei paranna julkisen talouden tilaa, vaan päinvastoin siirtää menoja hallinnollisesti eläkkeensaajan asumistukea raskaamman etuuden piiriin.

Samoin hallituksen tavoitteena on tuoda toimeentulotukeen 5 % omavastuuosuus asumiskustannuksiin. Täten on riskinä, että näiden yhteisvaikutuksena heikennetään vielä entistä enemmän pienituloisten ostovoimaa. Toimeentulotuen kokonaisuudistus on suunnitteilla puoliväliriiheen, eli hallitus suunnittelee sosiaaliturvaan päällekkäisiä toimenpiteitä, joiden yhteisvaikutuksia ei joko voida tai haluta tehdä.

Mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kyse, sitä suurempi osuus kokonaan perusturvan varassa olevista on sen varassa pitkittyneesti. Yli 65-vuotiaiden pitkittynyttä viimesijaisen perusturvan käyttöä aiheuttavat erityisesti asumismenot ja lääkekulut. Tämä yhdistettynä erityisesti äskettäin esitettyyn

toimeentulotuen asumiskustannusten menettelyjen tiukentamiseen luo tarpeettoman riskin pienituloisille ikääntyneille.

Vaikka eläkkeensaajan asumistuen määrä kiinnitetään vuoden 2023 tasolle ja eläkkeiden indeksien leikkaamisesta pidättäydytään, eläkkeensaajan asumistukea koskeva indeksikorotuksen jäädyttäminen vaikeuttaa pienituloisten eläkeläisten toimeentuloa. Eläkkeensaajan asumistuki kohdentuu tarkkarajaisesti pienituloisille eläkeläisille. Sen tiedetään vähentävän perusturvasidonnaisuutta ja se on hallinnollisesti toimeentulotukea selvästi yksinkertaisempi ja vähemmän sosiaaliturvan hallinnoinnin resursseja vievä.

Eläkkeensaajan asumistuki turvaa kohtuullisen asumisen ryhmille, joiden eläkkeet ovat jääneet pieniksi ja joilla ei ole velatonta omistusasuntoa turvana. Jo ennen energian hinnan voimakasta kohoamista asumismenot olivat eläkeläisen tuloista jopa yli 40 %, kun muiden kotitalouksien nettotuloista ne olivat noin 18-33 % (PTT 2020).

Vuonna 2021 eläkkeensaajan asumistukea sai 210 441 henkilöä. Saajista 92 % asui yksin joulukuussa 2021. Eläkeläisköyhyys on suurinta nimenomaan yksin asuvien keskuudessa (Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 06/2022). Asumiskustannusten hurja nousuvauhti (Omakotiliitto 8.3.2023) tulee vain lisäämään asumistuen tarvetta tulevaisuudessa.

Vuoden 2022 aikana elinkustannusten nousu on ollut merkittävän korkea ja kustannukset ovat jakautuneet tasaisesti kaikille suomalaisille, Suomen keskimääräinen inflaatio oli 7,1 % ko. vuonna. Tämän myötä käytettävissä olevien tulojen arvo on laskenut myös eläkeläisillä, joilla on harvoin mahdollisuutta kasvattaa tulojaan esimerkiksi työssä käymällä.

Eläkkeensaajan asumistuen määrä oli viime vuonna 650 miljoonaa euroa, ja sen määrä on noussut erittäin maltillisesti. Yleisessä asumistuessa, jonka määrä oli viime vuonna 1 565 miljoonaa euroa, vaihtelua on ollut enemmän.

Ajanjakso, jolle jäädytys on ehdotettu tehtävän (2024-2027) on vaarallisen pitkä aika. Käynnissä olevalle inflaatiolle ei ole osoitettavissa päättymisen ajankohtaa. Perusturvaetuuksien indeksikorotusten jäädyttäminen heikentää pienituloisten käytettävissä olevia nimellisiä ja reaalisia tuloja. Pienituloiset käyttävät keskimääräistä suuremman osan keskimääräistä niukemmista tuloistaan asumisen, energian ja elintarvikkeiden kaltaisiin pakollisiin kuluihin suurempituloisiin verrattuna. Hallitus tekee esityksellä tietoisin päätöksin vähentää pienituloisimpien suomalaisten ostovoimaa useaksi vuodeksi. Lieventävänä elementtinä ehdotamme esimerkiksi esityksessä olevan 10,2 % kattosäännön alentamista. Etenkin jäädytyksen pitkäaikaisen keston myötä vaikutusten rajaaminen tuota alemmaksi suojaisi pienituloisia paremmin äkillistä ja huomattavaa elinkustannusten nousua vastaan.

Lisäksi eläkkeensaajan asumistuen indeksikorotusten jäädyttäminen kasvattaisi sukupuolten välistä epätasa-arvoa: eläkkeensaajan asumistukea maksetaan useammin naisille kuin miehille. Vuonna 2022 alle 1250 e/kk/br olevia eläkkeitä sai 32,6 % eläkkeellä olevista naisista ja 24 % miehistä.

EETU muistuttaa, että suomalaisten eläkkeet eivät ole suuria. Pienituloisuuden raja on Eurostatin määritelmän mukaisesti 60 % mediaanitulosta, mikä tarkoittaa yhden hengen taloudelle noin 1 350 euroa kuukaudessa vuonna 2021. Puolet suomalaisista eläkeläisistä saa eläkettä nettona enimmillään alle 1350 e kuukaudessa, sillä mediaanieläke vuonna 2022 oli 1614 e/br/kk. Kokonaisuudessaan asumisen ja samaan aikaan lääkkeiden omavastuuosuuksien kasvattaminen heikentävät entisestään kaikkein heikoimmassa asemassa olevien ikääntyneiden asemaa ja lisää heidän lukumääräänsä nykyisestäään.

Esityksessä mainitaan, että indeksitarkistusten jäädyttämisen euromääräiset vaikutukset asumistukeen ovat tapauskohtaisia. Sen vuoksi emme voi luottaa hallituksen tehneen riittävää arviota eläkkeensaajan asumistuen indeksijäädytyksen vaikutuksesta pienituloisen ostovoimaan.

Toteutuessaan hallituksen esitys kasvattaisi pienituloisten määrää noin 41 600 henkilöllä. Hallitus haluaa luonnollisesti viedä ohjelmaansa eteenpäin, mutta on hyvin kyseenalaista, että laajaa väestönosaa koskevia, yhteisvaikutuksiltaan merkittäviä muutoksia viedään nopeasti läpi ohittaen valtioneuvoston omat hyvän lainvalmistelun ohjeet ja vailla vaikutusten kokonaisarviota. Siksi EETU ry vaatii, että hallituksen on selvitettävä tämän esityksen, ja muiden sosiaaliturvaan ja toimeentuloon liittyvien esitysten kokonaisvaikutukset ennen niiden antamista eduskunnalle.

Tämän lausunnon kohdalla arvioinnille ja kuuden eläkeläisjärjestön näkemykset kokoavalle yhteiselle lausunnonle aikaa on aikaa annettu vain 5 arkipäivää. Laillisuusvalvojien sekä lainsäädännön arviointineuvoston on kiinnitettävä hallituksen soveltamien lausuntoaikojen lyhyteen huomiota.

Vuorisalo Irene
Eläkeliitto ry - Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry / puheenjohtajajärjestö
v. 2023 Eläkeliitto ry